

- сприяє задоволенню та розвитку інформаційних потреб і запитів, зростанню кола пізнавальних читацьких інтересів, проведення дозвілля;
- допомагає залученню нових читачів до бібліотеки;
- здійснює рекламу бібліотеці, створює її імідж;
- розвиває творчі здібності та естетичні смаки користувачів;
- впливає на національне та патріотичне виховання.

Список використаних джерел:

Козак, Л. В. Наочна популяризація книги як одна із форм культурно-просвітницької роботи бібліотеки / Л. В. Козак // Бібліотеки ВНЗ України у процесі імплементації Закону "Про вищу освіту" та інформатизації суспільства : матеріали Всеукр. наук. конф., Івано-Франківськ, 16-19 черв. 2015 р. / Пилип Я. А., Цок Л. В., Тачинська О. Б., Степашкіна Т. В., ред. - Івано-Франківськ : НТБ ІФНТУНГ, 2015. - С. 142-146.

Проценко Т. Формування інформаційної культури користувачів / Т. Проценко // Вісн. Кн. палати. – 2014. – № 3. – С. 34-38.

Солонська Н. Г. Імідж і культурно-просвітницька діяльність сучасної бібліотеки [Електронний ресурс] // Н.Г. Солонська. – С.1-9. – Режим доступу: [nbuv.gov.ua > sites > files](http://nbuv.gov.ua/sites/files)

Сидоренко Т.В. Культурно-просвітницька діяльність бібліотек: традиції та вектор змін / Т. В. Сидоренко // Бібліотека XXI століття: перспективи та інновації Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2015. – С.176-179.

Смирнова Ю. Масова робота у бібліотеках: традиції та нововведення / Ю. Смирнова // Роль бібліотек вищих навчальних закладів у формуванні сучасного інформаційного середовища: досвід, проблеми та перспективи / Т.Д. Іщенко, М.П. Хоменко, Т.П. Дудник та ін. – Київ : Аграрна освіта, 2017. – С. 143-148.

Summary: The paper deals with the impact of educational activities on the development of the user's personality, as well as reveals the main forms and methods of mass work of university libraries.

Key words: educational activities, mass work, forms and methods of educational activities.

УДК: 027.7:005.52

Фоміних В.В., Ленчицька Л.І.,
Наукова бібліотека Хмельницького
національного університету,
м. Хмельницький

**Особливості комплектування фондів НБ ХНУ в рамках
Стратегії розвитку наукової бібліотеки
Хмельницького національного університету на 2017-2021 роки**

У статті порушуються питання у напрямі комплектування фондів: інновації, особливості, проведено аналітичне узагальнення роботи відділу комплектування з виконання Стратегії розвитку наукової бібліотеки Хмельницького національного університету на 2017-2021 роки.

Ключові слова: Стратегія розвитку, аналіз роботи, бібліотечний фонд, комплектування, книгозабезпеченість, наукова бібліотека, інновації.

Мета статті дослідити ефективність роботи відділу комплектування та наукової обробки документів в рамках виконання Стратегії розвитку наукової бібліотеки Хмельницького національного університету на 2017-2021 роки.

Моніторинг та оцінювання реалізації стратегії — один із процесів стратегічного управління, на основі якого можна зробити аналіз та внести відповідні корективи в стратегічні плани, якщо це необхідно. Аналіз функціонування відділів наукової бібліотеки закладу вищої освіти - це процес систематичного дослідження роботи по визначенню найбільш істотних її характеристик. Аналіз наукових джерел інформації, передового світового практичного досвіду, власних можливостей уможливує розуміння про варіанти подальшого розвитку. І лише на основі отриманих даних подальшим є визначення і наукове обґрунтування необхідності конкретних стратегічних і тактичних дій бібліотеки. Тему комплектування бібліотечних фондів та аналізування роботи бібліотек ЗВО розглядають у своїх працях О. Бруй, Т. Колесникова, А. Гужва, Т. Ліщук, Н. Павлів [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7].

Інтенсивний розвиток та актуалізація кількісно-якісної складової бібліотечного фонду передбачає формування оптимального складу фонду різноманітних видань.

Однією із складних задач, що стоять перед науковою бібліотекою (далі Бібліотека), є забезпечення бібліотечного фонду документами певної тематики. Необхідно, щоб кожен навчальний курс був забезпечений літературою як в кількісному, так і в якісному планах. Також бажано підтримувати баланс між суспільно-політичною, технічною, художньою, природничою літературою. За звітний період склад фонду за видами документів залишився в стабільних межах і не зазнав значних змін, незважаючи на велику кількість списаних примірників:

- громадсько-політична література – від 16,25 до 16,31%;
- технічна література – від 49,32 до 46,29%, менше на 3%;
- природничо-наукова література – від 26,1 до 28,36%, більше на 2,26%;
- літературознавча та художня література – від 7,27 до 8,31%, більше на 1,04%;

Фонд	На 01.2016р.	В % відношенні до фонду	Надійшло за 2016-2020р.	Вибуло за 2016-2020р.	На 1.01.2021 р.	В % відношенні до фонду	Різниця +/- в %	Різниця +/-
Громадсько-політична	99149	16,25	10749	20409	89489	16,31	-0,06	-9660
Технічна	301001	49,32	3182	50185	253998	46,29	-3,03	-47003
Природничо-наукова	159315	26,10	1772	5469	155618	28,36	+2,26	-3697

Літературоз навча та художня	44404	7,27	1507	339	45572	8,31	+1,04	+1168
Інша	6454	1,06	811	3255	4010	0,73	-0,33	-2444
Всього:	610323	100%	18021	79657	548687	100%		

За звітний період фонд навчальної літератури зріс майже на 3% та складає від 49,4 до 52,63% фонду. Значна увага надавалася комплектуванню фонду науковими виданнями – монографіями, дисертаціями, кількість яких також збільшилася майже на 3% (з 27,38 до 30,22%), фонд довідкових видань зріс на 1,37% (від 14,06 до 15,43%).

Фонд	На 01.2016р.	В % відношенні до фонду	Надійшло за 2016 - 2020р.	Вибуло за 2016-2020р.	На 1. 01. 2021 р.	В % відношенні до фонду
Навчальна	301478	49,4	10080	22818	288740	52,63
Наукова	167118	27,38	5511	6817	165812	30,22
Довідкова	85833	14,06	692	1849	84676	15,43
Інша	55894	9,16	1738	48173	9459	1,72
Всього:	610323	100%	18021	79657	548687	100%

Працівниками відділу докладається чимало зусиль щодо формування оптимального складу фонду різноманітних видань:

- ведеться закупівля книг, брошур, електронних видань, проводиться акція «Подаруй бібліотеці книгу», науковці України надсилають свої обов'язкові примірники;
- щорічно проводиться передплата періодичних видань України;
- працівники СЕБ отримують електронні версії видань з редакційно-видавничого-відділу університету, знаходять повнотекстові версії навчальних посібників за профілем університету, оцифровують видання;
- науковці, які захищають вчені ступені, надають свої обов'язкові примірники дисертацій та авторефератів.

Основу фонду складають книги, брошури, методичні видання – від 81,1 до 87,21%, за звітний період стало більше на 6%.

Фонд	На 01.2016р.	В % відношенні до фонду	Надійшло за 2016 - 2020р.	Вибуло за 2016-2020р.	На 1. 01. 2021 р.	В % відношенні до фонду
Книги, брошури, метод.	494959	81,1	11627	28086	478500	87,21

вид.,авторе фер						
Періодика, інф. вид.	87786	14,38	5158	42046	50898	9,27
Спецвиди інформ.вид.	22661	3,71	0	8433	14228	2,59
Електрон. документи	1086	0,18	9	1092	3	0,01
Неопубл. Док Дисерт., звіти	3831	0,63	1227	0	5058	0,92
Всього:	610323	100%	18021	79657	548687	100%

На сьогоднішній день всі видавництва України мають сучасні сайти, де постійно пропонуються новинки видань, прайси. Також видавництва практикують електронні поштові розсилки із прайсами. Завдяки новітнім технологіям ми маємо можливість переглянути асортимент кожного видавництва, цінові пропозиції та оформити замовлення безпосередньо на їхніх сайтах. При проведенні пошуку в інтернет-мережах ми знаходимо інформацію про необхідні книги, їх вартість, місце видання. Також маємо нагоду порівняти вартість навчальних посібників, які пропонують різні книготорговельні організації та обрати більш прийнятний варіант вартості видань.

При широкому асортименті книжкової продукції бібліотеки закладів вищої освіти постійно стикаються з дефіцитом галузевої літератури. Здавалося б, проблему дефіциту навчальної літератури, її дорожнечі повинна вирішити електронна бібліотека, яка є засобом розширення доступності інформаційних ресурсів, умовою організації самостійної роботи студентів. Але число запропонованих до продажу електронних підручників украї обмежено, видавництва практично не поспішають переходити на нові технології. Основна причина - побоювання розповсюджувачів щодо недотримання авторських прав користувачами електронних видань і, як наслідок цього, зменшення доходів від їхнього продажу. Добре б було, якби при купівлі традиційного паперового видання електронна копія пропонувалася безкоштовно або зі значною знижкою. Таким чином, могли б вирішитися питання необхідної кількості примірників і зниження фінансових витрат. При оцінці книгозабезпеченості дисциплін ми враховуємо як традиційні друковані, так й електронні навчальні видання. Наявність власної електронної бібліотеки істотно збільшує книгозабезпеченість навчального процесу. Однак активне впровадження інформаційних технологій, використання електронних видань у навчальному процесі не повинно негативно відобразитися на традиційному формуванні фонду бібліотеки ЗВО виданнями в друкованому вигляді. Досвід розвинених країн показує, що електронні бібліотеки не замінюють в університетах традиційний друкований фонд.

На початку навчального року наукова бібліотека щорічно отримує від науково-методичної ради ХНУ інформацію про проведення акредитації освітніх програм у поточному році. Відповідно до поданої інформації працівники ВКНОД проводять аналіз книгозабезпеченості дисциплін, які проходять акредитацію. У разі незадовільної книгозабезпеченості ведеться пошук необхідних нових видань у видавництвах, на сайтах, проводиться передплата періодичних видань України, які відповідають спеціальностям.

Разом з викладачами кафедр університету та підрозділами бібліотеки щорічно опрацьовувалося по 10 прайс-листів та по 6 каталогів видавництв та книготорговельних організацій в паперовому та електронному вигляді, переглядалося близько 30000 назв документів, робилися замовлення.

Постійно звертаються до нас викладачі та студенти, щоб отримати індекс УДК - з напрямів наукових досліджень, які вони планують проводити. Працівники ВКНОД пропонують прайси нових надходжень, перелік сайтів видавництв для замовлення видань, необхідних при проведенні наукових досліджень. Звіти про науково-дослідну роботу науковці здають у сектор НТД (за 2016-2020 роки отримано 59 звітів).

Особлива увага при комплектуванні документами звертається на дисципліни кафедр, які акредитуються, на виконання їхніх замовлень з придбання літератури. Питання книгозабезпеченості потребує постійної уваги, оскільки змінюється структура університету, з'являються нові факультети, кафедри, спеціальності, дисципліни, що ускладнює роботу і вимагає постійного вдосконалення. Кафедри університету розподілені між всіма співробітниками НБ ХНУ, які знаходяться на постійному зв'язку з кураторами. Книгозабезпечення нових навчальних дисциплін проводилося згідно з замовленнями викладачів відповідних кафедр. Були опрацьовані наявні каталоги, прайс-листи видавництв, пошук навчальних видань проводився також на сайтах вищих навчальних закладів, на сайтах наукових бібліотек України. Замовлення викладачів кафедр не були виконані максимально, так як багато назв навчальних посібників, підручників, монографій, практичних посібників були видані раніше і у продажу їх на теперішній час немає. Ми ще раз у цьому впевнилися, коли намагалися виконати замовлення кафедри трибології, автомобілів та матеріалознавства. За звітний період замовлено та придбано у видавництвах 1357 примірників книжкових видань. Середня вартість примірника за безготівковим рахунком:

Рік	Середня вартість 1 прим. книги, грн.	Кількість придбаних прим.	Сума витрачених коштів, грн.
2016	142,00	354	50397,40
2017	157,00	252	39578,20
2018	176,00	327	57475,00
2019	255,00	233	59423,00
2020	257,00	191	49079,25
2016- 2020	188,62	1357	255952,85

Крім замовлення книг, було проведено передплату відповідних періодичних видань України для забезпечення навчального процесу.

Автоматизована картотека книгозабезпеченості є інструментом керування формуванням бібліотечного фонду, може слугувати основним довідковим апаратом для чіткої організації забезпечення читачів вишівської бібліотеки навчальною літературою. Аналіз книгозабезпеченості дає серйозні підстави для тих чи інших замовлень на придбання документів. На сайті університету в «Електронному університеті» створено бази даних «Дисципліни по кафедрах» та «Навчальні плани» відповідно до року навчання та

семестру. База даних «Дисципліни по кафедрах» була створена на запит працівників ВКНОД, які потерпали від щорічного збору інформації безпосередньо на кожній кафедрі університету. БД «Книгозабезпеченість навчальних дисциплін» постійно редагується у відповідності із поданою інформацією навчального відділу ХНУ. Показник книгозабезпеченості дисциплін ХНУ становить у 2020 /2021 навчальному році - 4,5 проти 2016 року - 4,8. Показник зменшився через відкриття нових дисциплін, які взагалі не забезпечені навчальними посібниками, а також списання великої кількості застарілих та зношених підручників.

Працівники відділу комплектування та наукової обробки документів почали редагувати наповненість дисциплін бази даних «Книгозабезпеченість навчальних дисциплін наукової бібліотеки ХНУ», яка містить і застарілі за змістом підручники, і застарілі за роками видання згідно з орієнтованими термінами використання літератури:

- економічна та природничо-наукова література - оптимально 5 останніх років видання;
- суспільно-політична література, правові науки - оптимально 5 останніх років видання;
- педагогіка, соціологія тощо - оптимально 10 останніх років видання;
- технічні науки - оптимально 15 останніх років видання.

При потребі підручники та навчальні посібники інших років видання можливо вибирати за рубриками Тематичного каталогу.

Значна увага була приділена питанню удосконалення обліку бібліотечних фондів. Згідно з інструкцією «Облік бібліотечних фондів у науковій бібліотеці ХНУ» (2015 р. п.7.8.), документи, що не беруться на балансову вартість, бібліотека може визначати сама: брошури, методичні вказівки, автореферати дисертацій, дисертації, звіти з НДР. Отже, дані видання пройшли бібліотечний сумарний облік, але не були поставлені на бухгалтерський облік, як такі, що не приймалися на балансовий облік, обліковувалися тільки сумарно без зазначення ціни. Для єдиного підходу до обліку видань працівники ВКНОД разом з головним бухгалтером оцінили їх на рівні ринкових цін і поставили на бухгалтерський облік.

Для удосконалення обліку працівниками ВІТКЗ у 2018 році створено електронну версію «Сумарної книги НБ ХНУ» у програмі EXCEL, яка спрощує підрахунки поточних надходжень у фонд НБ ХНУ.

На сьогодні відсутні тематичні плани комплектування для бібліотек. Протягом звітнього періоду складався деталізований список документів для замовлення Бібліотекою в поточному році у видавництвах та книготорговельних організаціях України, який готувався згідно з замовленнями кафедр та працівників відділів обслуговування (щорічно близько 1000 примірників документів).

Комплектування та доукомплектування фондів навчальною літературою здійснювалось в тісному контакті з підрозділами бібліотеки та викладачами кафедр.

Особливо активну участь у формуванні фонду брали такі кафедри:

- 2016 рік - кафедра екології, кафедра основ проектування, кафедра української філології, кафедра слов'янської філології, кафедра здоров'я людини, кафедра технології машинобудування.
- 2017 рік - кафедра екології, кафедра здоров'я людини, кафедра маркетингу і торговельного підприємства, кафедра основ проектування, кафедра української філології, кафедра фізичного виховання.
- 2018 рік - кафедра фізичної терапії, ерготерапії, кафедра маркетингу і торговельного підприємства, кафедра основ проектування, кафедра економічної теорії, кафедра технологічної та професійної освіти і декоративного мистецтва.
- 2019 рік - кафедра екології, кафедра фізичної терапії, ерготерапії, кафедра основ проектування, кафедра теорії і методики фізичного виховання.

- 2020 рік - кафедра здоров'я людини, кафедра основ проєктування, кафедра фізичного виховання, кафедра міжнародних відносин та туризму, кафедра трибології, автомобілів та матеріалознавства, кафедра кібербезпеки.

Кафедри, які зацікавлені у співпраці, активно працювали з прайс-листами та каталогами видавництв, каталогами по передплаті періодичних видань та переглядали зразки, які передавались на кафедри для ознайомлення та замовлення необхідних для навчального процесу та наукової діяльності ЗВО.

Надавалися консультації та розгорнуті довідки викладачам кафедр університету щодо книгозабезпеченості навчальних дисциплін у зв'язку з підготовкою документації до проведення акредитації та ліцензування: 2016 рік - 15 консультацій та розгорнутих довідок; 2017 рік - 11; 2018 рік - 6; 2019 рік - 5; 2020 рік - 5.

Багато уваги приділено удосконаленню довідково-пошукової системи Бібліотеки, довідкових БД, прискоренню доведення інформації до користувачів та забезпечення зручності її отримання.

Електронний каталог. Протягом звітнього періоду ЕК поповнювався новими записами, здійснювалася редакція нових надходжень документів та редакція бібліографічного опису, вилучення записів.

	Є на 01.01.2016	надійшло	вибуло	Є на 01.01.2021
Обсяг Електронного Каталогу (назв)	411332	60979	99912	372399
Обсяг Електронного Каталогу (прим.)	461022	21067	33168	448921

Проводилося редагування бібліографічного опису нових надходжень книг. Редакція цих документів склала 6457 назв та 14901 примірників документів.

Виправлялись орфографічні помилки в описі, помилки в написанні шифру, авторського знаку, невідповідність тематичних рубрик змісту документа та ін. Всього за звітний період працівниками НБ ХНУ відредаговано 103271 запис.

Продовжили роботу з впорядкування Алфавітного службового каталогу, всього було вліто нових 3609 карток, відредаговано 2003 картки, вилучено 1506 карток.

Упровадження новітніх методів у роботу потребує постійної уваги, особливо електронні бази даних у системі ЕК.

Тематичний рубрикатор за звітний період поповнився новими записами. Всього було внесено 1361 нову рубрику. Здійснювали поточну редакцію рубрик тематичного каталогу, перевіряли на відповідність тематичних рубрик та навчальних дисциплін змісту документа, відредаговано 50627 записів. Редакція тематичного рубрикатора проводиться через виявлення дублетних рубрик, з метою доцільності відкриття рубрик в іншому розділі, зі зміною підпорядкованості другорядної рубрики до основної, а також через некоректне формулювання тематичної рубрики.

Систематично проводиться робота з БД «Навчальні дисципліни», адже за її допомогою можна визначити книгозабезпеченість навчального процесу, що є однією з умов успішного співробітництва наукової бібліотеки й ЗВО. На початку навчального року БД «Навчальні дисципліни» обов'язково редагується, звіряється з даними, які надає навчальний відділ університету в Інформаційну систему «Електронний університет». На сьогодні БД

«Навчальні дисципліни» містить 1824 назви. По мірі відкриття нових дисциплін, або через зміну назви дисципліни, в базу даних вносяться корективи (введено 771 дисципліну, відредаговано 351). Постійно проводиться редакція документів, які відносяться до дисциплін.

На початок 2021 року БД АПП (алфавітно-предметний показчик) налічує 91484 рубрик. Введено 94 нових рубрики, відредаговано 51 рубрику алфавітно-предметного показчика.

БД «Персоналії» поповнилася за звітний період на 136 записів і становить 7033. Створення власних бібліографічно-інформаційних ресурсів та електронного каталогу вимагає грамотного лінгвістичного забезпечення автоматизованої бібліотечно-інформаційної системи. Зрозуміло, що від грамотності створення пошукового образу документа залежить якість електронного каталогу та результативність інформаційного пошуку. Вивчення та впровадження методики лінгвістичного забезпечення передбачають стандартний підхід до формування бібліографічних записів, авторитетних файлів, словників, тезауруса та інших допоміжних баз даних. Основними елементами лінгвістичного забезпечення є Тематичний рубрикатор, АПП (алфавітно-предметний показчик), БД «Персоналії», БД «Навчальні дисципліни», електронні таблиці УДК, ДСТУ.

Отже, що нового за 5 років у роботі відділу комплектування та наукової обробки документів НБ ХНУ?

- З'явилися нові шляхи доведення інформації до читача, працівники відділу використовують у своїй роботі новітні технології (Електронний університет, e-mail, ZOOM, мобільний зв'язок, Фейсбук).
- Придбали електронні таблиці УДК, АПП, таблиці зіставлення УДК та ББК.
- Для удосконалення обліку працівниками ВІТКЗ у 2018 році створено електронну версію «Сумарної книги НБ ХНУ» у програмі EXCEL, яка спрощує підрахунки поточних надходжень у фонд НБ ХНУ.
- На сайті університету в «Електронному університеті» створено бази даних «Дисципліни по кафедрах» та «Навчальні плани» відповідно до року навчання та семестру на запит працівників ВКНОД.
- Для підвищення кваліфікації та вивчення інновацій у бібліотечній справі працівники відділу зареєстровані у спільнотах:
 - «Сучасний бібліотекар» - група створювалася, щоб писати «Лише про сучасне, новітнє, технологічне і інтелектуальне у сучасних бібліотеках»;
 - «Універсальна десяткова класифікація (УДК) в Україні» - професійна спільнота, заснована Книжковою палатою України і орієнтована на фахівців бібліотек, які вивчають УДК і здійснюють систематизацію за УДК. Призначенням спільноти є поширення знань про Універсальну десяткову класифікацію, методична допомога, обмін думками та досвідом, оголошення про заходи, повідомлення і т. ін.

Список використаних джерел:

1. Бруй О. М. Стратегічне управління в українських бібліотеках: результати опитування / О. Бруй // [Вісник Книжкової палати](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2017_3_7). - 2017. - № 3. - С. 37-41. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2017_3_7
2. Гранчак, Т. Використання національними бібліотеками соцмереж для представлення бібліотечних продуктів і послуг / Т.Гранчак // *Бібліотечний вісник*. - 2016. - № 1. - С. 18–29.
3. Гужва, А. Стратегії комплектування: виклики цифрової доби / А. Гужва // *Бібліотечний вісник*. - 2020. - № 3. - С. 10-13.
4. Гужва А. А., Журавльова І. К. NIHIL DESPERARI: практика використання комплексного методу маркетингових комунікацій на прикладі університетської бібліотеки /

А. Гужва // Вісник Одеського національного університету. Сер.: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. -2017. -Т. 22, вип.2(18).- С. 275–284.

5. Колесникова, Т. О. Стратегія розвитку бібліотек вищих шкіл України на 2013-2015 рр.: бачення професіонала / Т.О. Колесникова // Вісник Львівського університету. Сер. : Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології. – Л., 2014. – Вип. 8. – С. 142–148. – Режим доступу: <http://eadnurt.diit.edu.ua/jspui/handle/123456789/1915>.

6. Колесникова, Т. О. Наукові дослідження університетських бібліотек України // Бібліотеки вищих навчальних закладів: досвід та перспективи : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 11-13 жовт. 2016 р.)

7. Ліщук Т., Палів Н. Особливості процесу комплектування сучасної університетської бібліотеки: на прикладі Наукової бібліотеки Національного університету «Києво-Могилянська академія»/ Т. Ліщук, Н. Палів //Бібліотечний форум: історія, теорія і практика.- 2017.- № 2(8).- С. 19–22.